بوونی خوا

ئایا خودا بوونی هەیە ؟

ئەی بۆ نابینم ؟

ئەی کێ ئەوی دروستکرد ؟

ئەم جیهانە ئەزەلییە ؟

چەند پرسێکی تر..... ؟

ئامادەکردنی

محمد نجات

پێشەکی

بەناوی خودای بەرز و بێ هاوتا ، و درووود و سڵاویش بۆ پێشەوا و سەروەرمان محمد (ﷺ) و شوێنکەوتووانی هەتا ڕۆژی دوایی ، زۆربوونی ئەو ماڵپەڕە ئەلیکترۆنیانە و بڵاویان لەناو گەنجانی موسڵمان و دروست کردنی گومان و شوبهە بۆیان دەربارەی ئیسلام ، بووەتە هۆی ئەوەی کە گەنجە جوان و دڵ سافەکان بخەڵەتینن و فکرەیان بگۆڕن بەرەو فکرەیەک ، کە ماوەیەکی زۆر لەمەو پێش لەلایەن زاناکانی خۆیانەوە پوچەڵکراوەتەوە و هیچ ئەهەمیەتێکی نەماوە ، بەڵام ئیستا بە بەکارهێنانی ئەو ماڵپەڕ و سایتە ئەلیکترۆنیانە دەیانەوێت دووبارە ئەم گومانە نابەجێیانە زیندوو بکەنەوە ، منیش بە گرنگم زانی کە چەند

ئامۆژگاری و بیرخستنەوەیەک بدەمە هاوڕێ و گەنجە دڵ سافەکان بۆ ئەوەی کە بەو قسە نابەجێیانەی ئەوان هەڵ نەخەڵەتێن ، ئەو گومانانەش سەردەمانێک و ئێستاشی پێوەبێت کە مرۆڤ گەڵێک بەدەستیەوە گیریان خواردووە و پرسیاری لەبارەوە دەکەن ، ئەویش بوونی خودایە ، و سەلماندنیەتی ، هیوادارم کە بتوانم چەند بەڵگەیەکی ڕازیکار بدەم بەدەستی جەنابتانەوە ، و بتوانن پارێزگاری لەو فکرە جوان و ڕاستە بکەن کە ئیسلام پێی گەیاندوون ، وە داوا لە خودای گەورە و باڵادەستیش دەکەم کە کۆمەکیمان بکات بۆ ئەوەی کە ڕاستە و دوورمان بخاتەوە لە شوبهە و گومانی خراپ ، بە تایبەت شوبهە و گومانەکە لە بارەی زاتی خۆیەوە بێت .

محمد نجات لە (٢١ / ١٠ / ٢٠١٦) دا

پرسیار و گومانەکانیان

ئەگەر تەماشایەکی وردی قورئانی پیرۆز بکەین و لێی بکۆڵینەوە ، بۆمان دەردەکەوێت کە هیچ گەل و نەتەوەیەک نەبووە لەم سەر زەویەدا (لە گەلانی پێشوو) کە باوەڕیان بە بوونی خوای پەروەردگار نەبووبێت ، بەڵام ئەوان دەهاتن شەریکیان بۆ بڕیار دەدا و لەگەڵ ئەمدا پەرستراوی تریان دەپەرست ، بە هیوای ئەوەی کە لەو خودایەیان نزیک بخاتەوە کە ئەمان دەست و دەنگیان پێی ناگات (بە بڕوای خۆیان) جا قورئانی پیرۆز کۆمەڵە ئایەتێکی ڕوون و ئاشکرای تێدایە کە ئەمە بسەلمێنێت بۆ نموونە :

(وَلَئِن سَأَلْتَهُمْ مَنْ خَلَقَ السَّموَاتِ وَالأَرْضَ وَسَخَرَ الشَّمْسَ وَالقَمَرَ لَيَقُولُنَّ اللّٰهُ فأَنَّ يُؤْفَكُونَ (٦١) -- العنكبوت)

واتە : ئەگەر لێیان بپرسیت کێ ئاسمان و زەوی دروست کردووە و خۆر و مانگی بۆ ڕامکردوون ، ئەوا دەڵێن (اللّٰه)

ئەی بۆچی لە پەرستنی خودا لادەدەن و ڕوو لە شوێنیتر دەکەن (بۆ هاوارکردن و پەرستنی غەیری خودا) .

وە هەروەها لە ئایەتێکی تردا خوای پەروەردگار دەفەرمووێت (وَلَئِنْ سَأَلْتَهُمْ مَنْ خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ لَيَقُولُنَّ اللَّهُ قُلِ الْحَمْدُ لِلَّهِ بَلْ أَكْثَرُهُمْ لَايَعْلَمُونَ (٢٥) -- لقمان)

واتە : ئەگەر لێیان بپرسیت کێ ئاسمان و زەوی دروست کردووە لە وەڵامدا دەڵێن ئەوە (الله) یە ، دە پێیان بڵێ سوپاسی خوا بکەن ، بەڵام زۆربەیان نازانن .

دیسان لە ئایەتێکی تردا دەفەرمووێت (وَلَئِنْ سَأَلْتَهُم مَّنْ خَلَقَهُمْ لَيَقُولُنَّ اللهُ فَأَنَّ يُؤفَكُونَ (٨٧) -- الزخرف)

واتە : ئەگەر لێیان بپرسیت کێ دروستی کردوون لە وەڵامدا دەڵێن (الله) ، ئەی بۆچی لە پەرستنی خودا لادەدەن و ڕوو لە شوێنیتر دەکەن (بۆ هاوارکردن و پەرستنی غەیری خودا) .

لەم ئایەتانە و چەندان ئایەتی تری لەم شێوە دەیسەلمێنێت کە میللەتانی پێشوو گومانیان لە بوونی زاتی (الله) نەبووە ، بەڵکو هەروەک باسمان کرد بۆ نزیک بوونەوە لە خودا ، هەندێک پەیکەریان تاشیبوو و کردبوویان بە شەریکی خودا یان خۆر و مانگیان کردبووە شەریکی خودا .

بەڵام پاش ئەوە و لەم سەردەمانەی کۆتاییدا هەستان و دەستیان کرد بە دروست کردنی شوبهە و گومان لەسەر بوونی زاتی (الله) و چەندین قسەی نابەجێ و بێ بنەمایان دەهێنا و دەبرد بۆ لە خشتە بردنی گەنجان و لاوانی ئیماندار و ئینکاری بوونی خودایان دەکرد و باوەڕیان بە خودا نەبوو ، و دەیان وت :

یەکەم : هیچ کەس و زاتێک نیە ، کە ئەم جیهانەی دروست کردبێت ، بەڵکو ئەم جیهانە لەخۆوە دروست بووە یان هەر هەبووە و هەر دەمێنێت .

دووەم : مادەم ئێمە خودا نابینین ، بۆیە بوونی نیە .

سێیەم : دەی وا باوەڕیشمان کرد کە خودایەک هەیە و ئێمە و ئەم جیهانەشی دروست کردوە ، ئەی خۆی کێ دروستی کردووە .

وە چەندین پرسیاریتر کە دەیانکرد و دەیان وروژاند ، لە پێناو گۆڕینی فکری گەنج و لاوە خوێن گەرمەکان ، وە بەم بۆنەیەوە وا هەست دەکەم کە گەنجان و لاوانیش بەبۆنەی ئاگادارنەبوونیان لە کۆمەڵێک لە مەسائیلەکان ، بۆیە کەوتوونەتە ناو گومان و شوبهەی ئەوانەوە ، ئێستاش هەوڵ دەدەین بە پێی توانا وەڵامی پرسیارەکان بدەینەوە و داوا لە خوداش دەکەم کە ڕێنمایمان بکات .

پرسیاری یەکەم

هیچ کەس و زاتێک نیە کە ئەم جیهانەی دروست کردبێت ، بەڵکو بە سوتفە دروست بووە و خوایەک بوونی نیە کە ئەم جیهانەی دروست کردبێت ، چۆن دەیسەلمێنیت کە خوا بوونی هەیە ؟

هەموو دونیا بێنی و تۆپێکت پێببێت و ئەم وتەیان پێ بڵێیت کە ئەم تۆپە لە خۆوە دروست بووە ، قەناعەتت هەیە کە تەنها یەک کەسیشیان باوەڕت پێ بکات ، یان ئەگەر خانوویەکی زۆر خۆش هەبێت و تۆ بچی بۆ بینینی ئەو خانووە ، لە کاتی گەیشتن بە خانووەکە و سەیرکردنی سەرت بسوڕێ لە گرنگی ئەو خانووە ، کەچی هەر لەو

کاتەدا کەسێک بێت و بڵێت : برام با ئەوەشت پێ بڵێم کە ئەم خانووە لە خۆیەوە دروست بووە ، تۆ ڕەفتار و هەڵسوکەوتت چۆن دەبێ بەرامبەری ؟ دەی دیارە کە ئەگەر لێی نەدەیت و توڕەنەبیت ، ئەوا جێی دەهێڵیت چونکە ئەو قسەیە قسەیەکی زۆر بێ مانایە .

یەکەم کەس کە ئامێری بیستنی داهێنا پزیشکی فەڕەنسی (رینیە لینگ) بوو ، ئەی کێ بوو ئەو گوێیەی پێدای کە ئەگەر سەرنجی چۆنیەتی دروست بوونی بدەیت ئەوا خۆتت پێناگیرێت و تووشی شۆکێکی زۆردەبیت .

یەکەم کەس کە کۆمپیتەری داهێنا ئەندازیاری ئینگلیزی (چارلز بابیچ) بوو کە دەتوانیت بڵێیت پێشکەوتووترین ئامێرە لەم سەردەمەدا ، بەڵام بۆ پێم ناڵێیت

کێ ئەو ئینسانەی دروست کردووە و عەقڵێکی پێداوە کە هەزاران کۆمپیتەریشی پێناگات .

یەکەم کەس کە گڵۆپی کارەبایی داهێنا زانای ئەمریکی (تۆماس ئەدیسۆن) بوو ، ئەی کێ یە ئەو زاتەی کە وا خۆرێکی زەبەلاحی بە ڕاسەرمانەوە دروست کردووە ، کە دونیا و هەموو شوێنێک ڕۆشن دەکاتەوە بۆ ئەوەی کە خەڵکی بەڕۆژدا هەستن بە کارو پیشەی ڕۆژانەیان و دواتر ئاوا دەبێت و دونیا تاریک دەبێت و کاتی ئیسراحەت و پشووە .

یەکەم کەس کە ئۆتۆمبیلی دروستکرد زانای ئەڵمانی (کارڵ بێنز) بوو ، ئەی کێ بوو ئەو دوو قاچەی پێدایت کە پێش ئۆتۆمبیل و ئێستاش پیی دەڕۆیت .

یەکەم کەس کە ئامێری ژمێریاری (حاسیبە) ی دروست کرد زانای فەرەنسی (بلیز باسکاڵ) بوو ، ئەی

کێ بوو ئەو زاتەی کە وا عەقلێکی دا بەم مرۆڤە کە ئەم ئامێرە دروست بکات ، ئەو عەقلەی کە دونیا لە بەردەمیدا زەلیل بووە و هەرچی شت هەیە دەتوانێت دروستی بکات و بەرهەمی بهێنێت ، ئەو عەقلەی کە کەس پانتاییەکەی نازانێت مەگەر ئەو خودا نەبێت .

یەکەم کەس کە فڕۆکەی داهێنا زانای ئەمریکی (ولبور ڕایت) بوو ، ئەی توخوا بۆ پێم ناڵێیت کێ بوو کە ئەم هەموو باڵندەی دروست کرد کە زۆر بە ئاسانی و سادەیی بە ئاسماندا دەفڕێت ، باڵی ئەم باڵندەیە چی تێدایە کەوا بە ئاسانی دەفڕێت .

دەی ئێستا بۆ کەسێک پێم ناڵێت کە فڕۆکە و حاسیبە و ئۆتۆمبیل و کۆمپیتەر و ئامێری بیستن و گلۆپی کارەبایی .... هتد ، لەخۆوە دروست بوون ، دەی چۆن جورئەت ئەکەیت کە ئەڵێیت گوێ و خۆر و عەقڵ و باڵندە

.... هتد ، بەڕێکەوت دروست بووە و دروستکارێکی نیە .

بەڵگەی بوونی خودا لە دروستکراوەکانیدا

وەک دیارە هیچ شتێکی دروست کراو بەبێ دروستکار نابێ ، بەڵکو دەبێ دروستکارێکی هەبێت ، ئەگەر نا خۆی توانای ئەوەی نیە کە لە هیچەوە خۆی بهێنێتە بوون ، وەک ئەو ئامێر و دروستکراوانەی پێشوو کە باسمان کردن ، بۆ نموونە ئەگەر (کارڵ بێنز) ئۆتۆمبیلی دروست نەکردبێت خۆ ئەو ئۆتۆمبیلە توانای ئەوەی نیە کە خۆی خۆی دروست بکات ، دەی ئێمەش دەمانەوێت ئەو دروست کراوانە بکەینە بەڵگە بۆ بوونی زاتێکی باڵادەستر لە گشت بوونەوەرانی سەر زەوی ، چونکە ئەو دروست کراوانەی ئەو زۆر جیاواز و ڕێک و پێک و بێ کێشەن ، خوای گەورەش لە قورئانی پیرۆزدا ئاماژەی بەوە کردووە کە تەماشای

دروستکراوەکانم بکەن بۆ دەرکەوتنی دەسەڵات و باڵادەستی خوای دروستکار ، هەروەک دەفەرمویێت : (سَنُرِيهِمْ آيَاتِنَا فِي الْآفَاقِ وَفِي أَنْفُسِهِمْ حَتَّىٰ يَتَبَيَّنَ لَهُمْ أَنَّهُ الْحَقُّ -- فصلت : ٥٣)

واتە : ئێمە لە ئایندەدا بەڵگە و نیشانەی سەرسوڕهێنەریان نیشان دەدەین لە ئاسۆی بونەوەردا و لە خودی خۆشیاندا ، بۆئەوەی بۆیان ڕوون ببێتەوە کە ئەو زاتە حەق و ڕاست و ڕەوایە .

وە هەروەها خوای گەورە دەفەرموویێت : (مَا تَرَى فِي خَلْقِ الرَّحْمَنِ مِنْ تَفَاوُتٍ -- الملک : ٣) .

واتە : هەرگیز بەدی ناکەی لە دروستکراوەکانی خودای میهرەباندا لە ناڕێکی و نەنگی .

وە هەروەها خوای گەورە زیاتر نزیک دەبێتەوە بەوەی کە ئەی بۆچی تەماشایەکی نافسی خۆت ناکەیت ئەی ئینسان (وَفِي أَنْفُسِكُمْ أَفَلَا تُبْصِرُون (٢١) -- الذاريات) .

واتە : لە خۆشتاندا (ئایەت و بەڵگە و نیشانە گەلێک هەن بۆ دەرکەوتنی دەسەڵاتی خوا) ئەرێ بۆ تەماشایەکی ناکەن (دەرسی لێ وەربگرن) .

ئێستاش هەندێکیان لێ باس دەکەین بە هیوای ئەوەی کە فکرێک لەو جوانی و ڕێک و پێکیەی کە لەو دروست کراوانەدا هەیە بکەنەوە ، و دەسەڵات و قودرەتی خواتان بۆ دەربکەوێت و هەرگیز بیر لەوە نەکەیتەوە کە ئەم دروست کراوە پڕ لە نیشانە و ئایەتە گەورانە لە هیچەوە دروست بوون بۆ هیچ، وە ببێتە مایەی ئەوەی کە زیاتر بگەڕێن بەدووی دەسەڵاتی خوای باڵادەست .

وشتر چۆن دروست بووە [1]

وشتر یەکێکە لەو دروستکراوە سەرسوڕێنەرانەی خوای گەورە ، کە بە تەماشاکردنی ئەوەی کە چۆن دروست بووە و چ سیفات و خسوسیاتێکی تێدایە ، گەلێک دەسەڵاتی خوامان بۆ دەردەکەوێت ، دیارە هیچ دروست کراوێک لە دروست کراوەکانی خوای میهرەبان لە زیادە دروست نەکراون بەڵکو هەموویان پێویستن بۆ تەواوکردنی سیستەمی ئەم ژیانە ، ئێستاش حەزدەکەم کە بە عەقڵێکی فراوان و پڕ لە بیرکردنەوەوە تەماشایەکی ئەو سیفات و خسوسیاتانە بکەیت بۆ دەرکەوتنی دەسەڵاتی خوای گەورە :

١- چوار پەلی درێژی هەیە ، کە یارمەتی دەدات بۆ ئەوەی کە لە بیاباندا نەچەقێت ، خۆ ئەگەر کوڵ بوایە ئەوا

---

١) ئەم خەسڵەتانەی وشترم لە کاسیەتی بوونی خوای مامۆستای بەڕێز مامۆستا ناصری سوبحانیەوە ڕەحمەتی خوای لێبێت وەرگرتووە .

پێیەکانی دەچەقین و نەیدەتوانی بڕوات بە ئاسانی ، جا ئیتر فەرقی چیەبوو لەگەڵ ئەسپ و گوێدرێژدا ، وە ژێر پێی وا دروست کراوە کە نەچەقیت مەگەر زۆر بەکەمی .

٢- وە ئەمەندە درێژە کە ناتوانیت بە وەستانیەوە شتەکانت باربکەیت ، هەر بۆیە دەبێت کە دابنەوێتەوە بۆ ئەوەی کە شتەکانی لێباربکرێت ، دەی خۆ جاری واهەیە ئەمەندەی بار لێ ئەنرێ کە ناتوانێت هەستێتەوە ، بەڵام خوای پەروەردگار ملێکی درێژی پێداوە کە بەهۆیەوە دەتوانێت خۆی بەرز بکاتەوە .

٣- چاوی دوو پەردەی هەیە کاتێک لە بیاباندا گوزەردەکات و بایەکی زۆر هەڵدەکات ، ئەویش پەردەی یەکەمی دادەداتەوە ، بەڵام هەر دەبینێت ، بەهۆی ئەمەوە چاوی دەپارێزێت لە زیانی ئەو تەپ و تۆز و خۆڵە .

٤- بەهۆی وشکی بیابان و دەست نەکەوتنی خواردن و خواردنەوە تێیدا ، خوای گەورە ئەم وشترەی وا دروست کردووە کە بەرگەی ئەم نەبوونیە بگرێت ، ئەویش بە بۆنەی زەخیرەکردنی ئاو لە ناو سکیدا و خواردنەکەشی بەشێوەی چەوری لەو بەرزاییەی سەر پشتیدا هەڵی دەگرێت ، وشتر دەتوانێت نزیکەی ٧ ڕۆژ تا ١٠ ڕۆژ بمێنێتەوە بەبێ خواردن و خواردنەوە .

دەی ئێستا عەقڵت ڕێگەت پێدەدات کە ئەم هەموو خاسیەتە جوانە لە وشتردا هەیە لە خۆوە دروست بووبێت و دروست کارێکی نەبێت ، دەی چیەبوو گەر یەکێک لەو سیفەتانە لە وشتردا نیە ، قاچ کوڵی بوایە ، یان چاوی وەک خۆمان وابوایە .

جومگە چۆن دروست کراوە

جومگە بریتیە لە شوێنی بەیەک گەیشتنی دوو ئێسک ، خوای پەروەردگار جومگەی لە لەشی مرۆڤ دا دروست کردوە بۆ ئەوەی بە ئاسانی بجوڵێت و نارەحەت نەبێت لەکاتی رۆشتندا ، لەم جومگەیەدا کۆمەڵێک ئامێر " ئەگەر شیاو بێت " دروست کردوە بۆئەوەی پیشانی خەڵکی بدات کە هیچ کەم وکورتی یەک لە دروست کراوەکەیدا نیە ، بۆ نموونە :

١- جومگە پێکهاتووە لە دوو ئێسک کە بەهۆی بەستەرەکانەوە پێکەوە دەبەسترێنەوە ئەم پێکەوە بەستنە ئێسکەکان زیاتر مەحکەم دەکات .

٢- لەناو جومگەدا کرکراگە هەیە کە سەری ئێسکەکان دادەپۆشن بۆئەوەی ئێسکەکان لە یەک نەخشێن و تەنک نەبن ، بەڵام ئەگەر بهاتبایە کە ئەو کرکراگەیە نەبووایە

ئەوا تەقەتەقێک لە جومگەکەدا دروست دەبوو بەهۆی لێکخشانی دوو ئێسکەکەوە ، و دەبووە هۆی دروست بوونی ئازار لەم جومگەیەدا .

٣- خوای کارزان شلەیەکی لینجی لەناو جومگەدا دروست کردوە بۆ خلیسک کردنی نێوان دوو ئێسکەکە بۆئەوەی بە ئاسانی بجولێت ، هەرکات لینجی و چەوری بەینی ئەو ئێسکانە کەمبوو ، دیسانەوە خلیسک و چەوریان بکات .

زەوی و بەرگە هەوا و خۆر و مانگ

زەوی بریتیە لە پێکهاتەیەکی شێوە هێلکەیی کە نیوەتیرەکەی ١٢.٧٥٦ کیلۆ مەترە ، وە بە خێراییەکی سەرسورهێنەر دەجولێت لە بۆشاییدا کە ٦٨ هەزار میلە لە کاتژمێرێکدا ، وە زەوی دەوردراوە بە چەند چینێکی هەوایی کە پێنج چینە ، پێکهاتووە لە هایدرۆجین و ئۆکسجین و گازەکانی‌تر ، وە بەدەوری خۆیدا دەسورێتەوە بە

خێرایی هەزار میل لە کاتژمێرێکدا ، وە زەوی لەکاتی خولانەوەیدا گۆشەیەک دروست دەکات کە ٢٣.٥ پلەیە .

ئێستا من ئەم پرسیارانە دەکەم کە بۆچی ئەو ژمارانەی سەرەوە وابن دەی با یەک ڕۆژ کەم و زیادێک بکەن ؟ دەی خۆ زانست ڕێگەمان نادات کە کەم و زیاد بکات ، چونکە یەکسەر ئەم کەونە و زەوی بەتایبەت تێکدەچێت .

بۆچی خۆر تۆزێک نزیک نەبێتەوە ؟ زانست پێمان دەڵێ کە ئەگەر تەنها بەقەد یەک مسقالە زەڕڕە خۆر لە زەوی نزیک ببێتەوە ، ئەوا هەموو دونیا دەبێتە ئاگر .

دەی باشە با کەمێک دوور بکەوێتەوە ؟ ئەمەشیان هەروایە چونکە بە دوورکەوتنەوەی خۆر لە زەوی ، دونیا دەبێتە یەک پارچە لە سەهۆڵ .

دەی با مانگ تۆزێ بجولێ ، ناشێ ئەمەشیان نەتوانرێت ؟ بەڵێ دەکرێت بەڵام کاتێک دەکرێت یان دەبێ هەموو

دونیا ببێت بە ژێر ئاوەوە یان هەموو دەریاکان بۆگەن بکەن .
دەی توخوا سەرنجێکی ئەم ڕێسا و یاسایە جوانانە بدە ، چۆن ئەو عەقڵە گەورە و فراوانەی کە خوا پێی داوی ئەمە قبوڵ دەکات کە بوونی ئۆکسجین بۆ هەناسەدانی مرۆڤ ، کە دەتوانی بڵێیت ، هەموو ژیانی مرۆڤی لەسەر بەندە ، دروستکارێکی نیە و بەڕێکەوت ئەم ڕێسا ویاسایانە دروست بوون ، ئەو ئۆکسجینەی کە خانەکان بەبێ ئەو ناتوانن بەردەوامبن لە کارکردن چونکە خانەکان پێویستیان بە ئۆکسجین هەیە ، وە دەبێ دوانە ئۆکسیدی کاربۆنیان لێ دووربخرێتەوە و بکرێتە دەرەوەی لەش ، دەی جا ئەم هەموو مرۆڤە ئۆکسجین بەکاردێنێ ، چۆن تەواو نابێ ، نا .. نا خوای پەروەردگار زانا و دانایە بە هەموو کردارێک ، لە لایەکی ترەوە قەرەبووی کەمبوونەوەی ئەم ئۆکسجینەی کردووەتەوە ، بەوەی کە درەختەکانی دروست کردووە کە

بەردەوامن لە بەرهەمهێنانی ئۆکسجین و بەکارهێنانی دوانە ئۆکسیدی کاربۆن بۆ کردارەکانیان ، ئەی بۆ ئەم کردارە پێچەوانە نەکەینەوە و با ئەوانیش ئۆکسجین بەکاربهێنن و دوانە ئۆکسیدی کاربۆن دەربدەنەوە ، دەی خۆ ئەو کات ئۆکسجین نەدەما ، دەی ئەگەر ئیشی ڕێکەوتە ، مانای هەیە کە ئەم هەموو کردارە لە خۆوە و بە سوتفە دروست بوون و دروست کاری نیە .

دەماخ و ماسولکە چۆن دروست کراوە

یەکێکی تر لەو نیعمەتانەی خوای خاوەن حیکمەت بە مرۆڤەکانی بەخشیووە ئەوەیە کە ئامێرێکی پێبەخشیوە کە دەتوانێت کۆنترۆڵی زۆربەی کردارەکانی ناو لەشی مرۆڤ بکات ئەویش " دەماخ " ـە ، لەکاتی کردنی هەر کارێکدا دەبێ دەماخ ئاگادار بکرێتەوە کە ئاگادارکردنەوەکان لەڕێگەی دەمارە ڕاگەیاندنەکانەوە دەگوێزرێتەوە بۆ دەماخ و

لەوێدا بە تەواوەتی لێکدەدرێتەوە و وەڵام دەدرێتەوە ، بۆ نموونە : کاتێک کەسێک بیبیەوێت قورساییەک یان هەرشتێکی تربەرز بکاتەوە ئەوا دەماخ ماسولکەکان ئاگادار دەکاتەوە بەپێی بارستەی تەنەکە ، واتە ئەگەر تەنەکە قورس بوو ئەوا ژمارەیەکی زۆر لە ماسولکەکان ئاگادار دەکرێنەوە ، وە ئەگەر تەنەکە سوک بوو ئەوا ژمارەیەکی کەمتر لە ماسولکەکان ئاگادار دەکرێتەوە بۆ هەستان بە ئەنجام دانی کارەکە ، بە بێ ئەوەی لێی تێک بچێت ، دەی توخوا دەچێتە عەقڵەوە ئەم کارە کەسێک نەبێت بە باشی چاودێری بکات وبەرێوەی ببات ، ماسولکەکان لە دوو بەشی بچوک پێک دێن ، کە " ئەکتین و مایۆسین " ە کاتێک تەنەکە بەرز دەکەیتەوە ئەوا ئەکتین و مایۆسین پێکەوە دەبەسترێن بۆ ئەوەی ماسولکەکان گرژ ببن و قورساییەکە بەرزبکاتەوە ... پاک و بێگەردی بۆ ئەو

خوایەی کە ئەم هەموو کارە جوانە لە ناو لەشماندا ڕێکخستووە ...

لیك و لیکە ڕژێنەکان

بۆئەوەی کە ژیانێکی باشتر بژین ، خوای پەروەردگار ئەم لیک و لیکە ڕژێنانەی لەناو دەم و قوڕگ و کۆمەڵێک شوێنی تایبەتی تردا دروست کردووە ، ئەم لیکانە کاری زۆر ڕێک دەخەن و ئیشێکی زۆر ئەنجام دەدەن ، وا هەندێکیان باس دەکەم :

١- ئەم لیکە ڕژێنانە هەڵدەستن بە تەڕوو شێدار کردنی دەم و شوێنە هەستیاریەکانی جەستەمان ، بۆ ئەوەی کە وشک نەبێتەوە و زیان بە جەستەمان بگات ، بۆ نموونە ئەگەر هاتوو ئەم لیکە ڕژێنانە لە بۆری هەناسەدا لەکار بکەون ، ئەو کاتە ناتوانرێت کە هەناسەدان بە شێوەیەکی گونجاو ئەنجام بدرێت ، ئەو بڕە لیکەی کە دەردەدرێت ڕۆژانە ٠.٥

تا ١.٥ لیترە ، کە گەر بێتوو لەو بڕە کەمتر دەربدرێت ئەوا ئەو کردارانەی کە لەناو لەشدا بە یارمەتی ئەو کاردەکەن ، کارەکانیان زۆر بە نارەحەتی ئەنجام دەدەن ، وەگەر بێتوو کە زیاتر دەربدرێت ئەوا مرۆڤ بیزار دەکات بەهۆی زۆر قوتدانی لیکەوە .

٢- یەکێکی‌تر لەو کارە جوانانەی ئەم لیکانە ئەوەیە کە یارمەتی جوین و ئاسان قوتدانی خۆراک دەدات ، دەی دیارە ئەگەر ئەم لیکانە نەبن ئەوا ئەو پاروەی کە دەیخەیتە دەمت ئوا هەر بەوشکی دەمێنێتەوە و لینج نابێ بۆ ئەوەی کە بە ئاسانی قوت بدرێت ، وە ئەگەر لە کاتی قوتداندا ئەو بۆریە لینج نەبێ بە مادەی لینجی و ئەو لیکاوە ئوا ئەو پاروە لە ناو قورگتدا دەگیرێت و هەناسەت بۆ نادرێت

٣- بەهۆی ئەوەی کە لیک مادەیەکی تفتە ، ئەوا دەبێتە هۆی هاوسەنگ کردنی ترشێتی ناو گەدە و ئەو ترشانەی

تریش کە لە ڕێی دەمەوە دەچنە ژوورەوە .

٤- ئەگەر لیک نەبێ ئەوا دەممان ئازارێکی زۆری پێدەگات بەهۆی ئەو خواردنە گەرم و ساردانەوە کە دەیخۆین ، بەڵام لیک دەبێتە هۆی ساردکردنەوەی خواردنی گەرم و گەرم کردنی خواردنی سارد .

٥ – لیک مادەی دژە بەکتریای تێدایە ، بۆ لە ناوبردنی ئەو بەکتریا زیان بەخشانەی کە دێنە ناو دەم .

دەی باشە دەزانی کاتێک تۆ دەخەویت ئەو لیکە زۆرەی کە دەری دەدەیت چی بەسەردێت ؟ کاتێک مرۆڤ دەخەوێت و ئاگای لە خۆی نامێنێت و لیک لە دەمیدا زۆر دەبێت ، ئەو کاتە نامەیەک دەگات بە دەماخی و ئاگادار دەکرێتەوە لە زۆری لیک ، ئەویش لای خۆیەوە نامەیەک دەنێرێت و فەرمان بە داخستنی بۆری هەناسە دەکات ، بۆئەوەی کە لیکەکە قوت بدرێت و نەچێتە ناو بۆری

هەناسە و زیانت پێ بگات ، بەڕاستی من نازانم چ گوتەیەک بڵێم بۆ سوپاس گوزاری خوا تەنها ئەوە نەبێت بڵێم (لا إله إلا الله . . . لا إله إلا الله . . . لا إله إلا الله) .

دەی ئێستا ویژدانت ڕێگەی ئەوەت پێدەدات کە بڵێیت هەموو ئەم کارە جوانانە کە ڕوودەدات لە خۆوە بێت و ڕیکەوت وای لێکردبن .

لە کۆتایدا ئەم قسەیەی مامۆستا سەعیدی نوورسی دەهێنمەوە (ڕەحمەتی خوای لێبێت) کە لەبارەی دروست بوونی ئەم جیهانە و ئەم بوونەوەرانەوە دەیکات و دەڵێت :

(ئەی ئەو کەسەی کە بەم جیهانە جوان و ڕازاوەیەی لەبەردەستت دایە ، دەڵێیت لە خۆوەوە دروست بووە و ڕێکەوت و سوتفە وایان لێ کردووە ، عەقڵت بخەوە کار و سەرنجێکی ئەم نموونەیە بدە و بزانە ویژدانت ڕێگەت پێدەدات کە بڵێیت ئەم هەموو ڕیسا و یاسا جوانە لەخۆوە دروست بووە :

وا دابنێ کە دەرمانخانەیەکمان هەیە و قوتوی دەرمانی تێدایە و مادەیشی تێدایە بۆ دروست کردنی دەرمانەکە ، ئایا دەتوانی بڵێیت ئەگەر ئەم دەرمانانە کە دروست بوون لە خۆیەوە تۆزێک لەو دەرمانە و تۆزێکی تر لەوی تر و تۆزێکی تر لەوی تر و ... هتد ، چوونەتە ناو ئەم شوشەیە و ئەم دەرمانەیان پێک هێناوە کە بۆ چارەسەرکردنی نەخۆشیە کوشندەکان بەکاردێت) .

دە ئیتر خۆت بڕیار بدە ئایا دەگونجێ ئەم دەرمانانە کە بە مسقاڵێک لەوە و بە مسقاڵێکی تر لەوی تر و ... هتد ، لە خۆوە دروست ببێت .

بەڵگەیی فیزیایی بۆ بوونی خودا

ئەگەر بەباشی سەرنجی یاساکانی فیزیا بدەین ، ئەوا ئەم یاسایەمان بەرچاو دەکەوێت کە دەڵێت : بۆ ڕوودانی هەموو کارێک دەبێت کارکەرێک (بکەر) ێک هەبێت لە

پشتیەوە ، بەڵام ئەگەر کار هەبێت و کارکەر (بکەر) نەبێت ، ئەوە خۆدیارە هیچ شتێک ڕوونادات .

ئەوانەیشی کە دەڵێن ئەم بیر و بۆچونە وانیە ، حازر نین کە دان بنێن بەوەدا کە دروست بوونی یەک خانوو یان هەرشتێکی‌تر بە ڕێکەوت بووە و کەسێک نەبوو ببێت بە بکەر لە دروست بوونی ئەو خانووە یان هەرشتێکی‌تردا .

بۆنموونە ئەو بیردۆزەی ئێستا باوە بۆ دروست بوونی زەوی و کەون بیردۆزی (بینگ بانگ) ـە ، کە باس لەوە دەکات کە ئەم جیهانە لە ئەنجامی تەقینەوەیەکی گەورەوە دروست بووە ، دەی خۆ ئێمەش دژی ئەوە نین کە ئەم جیهانە وا درووست بووە ، بەڵام ئەوەی کە مایەیی ڕاجیاییە لە نێوان ئێمە و ئەواندا (ئەڵبەت هەموویان نا بەڵکو کەمێکی فکر تەسک) ئەوەیە کە دەڵێن ئەم تەقینەوەیە لە خۆوە درووست بووە ، بەڵام عەقڵ و واقیع ڕێگە بە ئێمە

نادات کە وا بڵێین لە کاتێکدا بەپێی یەکێک لەو بنەما و ڕێسا زانستیانەی کە لەلای خۆیان دانراوە کە بنەمای (ئینترۆپی) یە دەڵێت کە هیچ ڕووداوێکی زانستی بەبێ ئەوەی کە کۆنترۆڵ بکرێت لەلایەن کەسێکەوە یان زاتێکەوە ئەوە ئەو ڕووداوە پشێوی و هەڕەمەکی لە دوای خۆی دێنێت دەی ئەمەش ڕاستیەکی حاشا هەڵنەگرە کە هەموو تەقینەوەکان بەشێکی زەرە و زیانە ، بەڵام ئەم تەقینەوەیە جیهانێکی ئاوا ڕێک و پێکی لێدەرچووە ؟ .

بەڵگەی بیرکاری بۆ بوونی خودا

ئەوەی جێگەی سەرنجە لەم ڕۆژگارەدا ئەوەیە کە خودای پەروەردگار لە هەموو بوارێکدا ، کۆمەڵێک ئاسەوار و جێدەستی خۆی داناوە بۆ دەرکەوتنی توانا و دەسەڵاتی خۆی ، زانستی بیرکاریش یەکێکە لەو زانستانەی کە خوای پەروەردگار کۆمەڵێک ئاسەوار و جێدەستی خۆی

داناوە تێیدا ، بۆیە منیش حەزم کرد کە ئەوەش باس بکەم بۆتان :

زاناکانی بیرکاری وتوویانە کە با دابنێین ١٠٠ نەوەمان هەیە بەبێ ژمارە ١ ، ئەگەر بپرسیت لە نەوەی ١٠٠ هەم کەکێ تۆی هێناوەتە بوون ئەوا دەڵێت لە ڕێگەی دایک و بابمەوە کە نەوەی ٩٩ هەمن ، نەوەی ٩٩ هەمیش هەروایە ئەگەر بپرسیت کە کێ تۆی هێناوەتە دونیا ، دەڵێت کە لە ڕێگەی دایکم و باوکمەوە هاتووم ، ئەمە هەر بەردەوام دەبێ تا نەوەی ٢ هەم دوای ئەو دەڵێت کە خوا دروستی کردووم کە ژمارە ١ کە (بە بێ تەشبیهـ) دەی کاتێک لە زانا بیرکاریەکان بپرسیت ئەی ژمارە ١ کێ درووستی کردووە ، ئەویش دەڵێ دەی خۆ دوای یەک هیچە یان سفرە کە هەر واتاکەی هیچە ، دەی خۆ هیچ نابێ بە بنەما بۆ بوونی دوای خۆی ، ئیللا دەبێ کە بنچینەیەک و خاڵیکی

کۆتایی هەبێت بۆ تەواو بوونی ئەو زنجیرەیە ، دەی با ئەوەش بزانن کە ژمارە یەک لە علومی بیرکاریدا ژمارەیەکی ئەزەلیە .

قورئان بەڵگەی بوونی خودایە

یەکێکی‌تر لەو بەڵگانەی کە دەیسەلمێنن کە خودا هەیە ، قورئانی پیرۆزە چونکە لە قورئاندا کۆمەلێک ئیعجازی تێدایە کە زاناکانی ئەمڕۆی سەرسام کردووە ، هەرچی شتێک کە قورئان باسی کردبێت ، هەموو وەک خۆی هاتووەتە دی ، هەندیکیان سالانێک لەمەوبەر هەندێکیان لەم سالانەدا ، و هەندێکیان لە داهاتوودا دێتەدی ، بۆ نموونە :

١- قورئان باسی ئەوەی کردووە کە دوو بەحر هەن لەپاڵ یەکدا و تێکەڵ بەیەک نابن ، بەڵکو بەربەستێک لە

نێوانیاندا هەیە (مَرَجَ البَحْرَيْنِ يَلْتَقِيانِ (١٩) بَيْنَهُمَا بَرْزَخٌ لا يَبْغِيَانِ (٢٠) -- الرحمن) .

دەی یەکێک لەو کەسانەی کە دەگەڕا لەناو دەریادا ، ڕۆژێک ڕێی لەم دوو دەریایە دەکەوێت و دواتر دێتەوە و بە خەڵکی ڕادەگەیەنێت و دەڵێت کە شتێکی زۆر گرنگم دۆزیوەتەوە ، خەڵکیش پێی دەڵێن چیت دۆزیوەتەوە ، ئەویش دەڵێ کە دوو دەریام دۆزیوەتەوە تێکەڵ بەیەک نابن و ئاوی هەریەکەیان جیاوازە و گیانلەبەرانیشی جیاوازن کە هیچ یەکێکیان لەویتریاندا ناتوانێت بژی مەگەر زۆر بە دەگمەن .

٢- قورئان باسی ئەوە دەکات کە فیرعەون بە خنکان مردووە ، ئەویش دوای ئەوەی کە خۆی و جەیشەکەی کەوتبوونە دوای موسا پێغەمبەر (سەلامی خوای لێبێت) بەڵام لەناو دەریاکەدا خنکا ، دوایی چەندەهاساڵ لەو باسکردنەی کە قورئان کردی ، تیمێکی ئەوروپی هاتن و پشکنینیان بۆ

جەستەی فیرعەون کرد بۆیان دەرکەوت کە ڕاستە فیرعەون بە خنکاندن مردووە .

٣- قورئان باسی نزمترین خاڵی کردووە لە زەویدا ، ئەویش ئەو شوێنەیە کە فارسەکان و ڕۆمەکان جەنگیان تێدا ئەنجامدا و فارسەکان ڕۆمەکانیان تێکشکاند و سەرکەوتن بە سەریاندا ، بەڵام هەر ئەوکات قورئان هەواڵی دووبارە سەرکەوتنەوەی ڕۆمەکانی بە خەڵکی ڕاگەیاند لە ماوەی یەک ساڵ بۆ نۆ ساڵ چونکە وشەی (بِضْعِ) ئەو مانایە دەگەیەنێت لە زمانەوانیدا (غُلِبَتِ الرُّومُ (٢) فِي أَدْنَى الأَرْضِ وَهُمْ مِنْ بَعْدِ غَلَبِهِمْ سَيَغْلِبُونَ (٣) فِي بِضْعِ سِنِينَ (٤) -- الروم)

٤- پیشاندانی ئەوەی کە زەوی شێوەی گۆییە (نەک گۆیی تەواو ، بەڵکو هێلکەییە) ، لەکاتێکدا خەڵکی لەڕابردوودا وایان دەزانی کە زەوی تەختە ، بەڵام زانا (فرانسیس درەیک) یەکەم کەس بوو کە سەلماندی زەوی

گۆییە ، بەڵام ئەگەر تەماشای قورئانی پیرۆز بکەین زۆر لە مێژە هەواڵی ئەوەی پێداوین ، ئەویش بە ئایەتی (وَالْأَرْضَ بَعْدَ ذَلِكَ دَحَاهَا (٣٠) -- النازعات) واتە : زەویمان بەشێوەی هێلکەیی بەدیهێناوە .

ئەگەر تەماشا بکەین وشەی (دحاها) لە زمانی عەرەبیدا واتە هێلکەی وشترمرخ یان نەعامە ، کە شێوەی زەوی زۆر دەچێتەوە سەر ئەم هێلکەیە .

٥- لە سەردەمی زوودا باوەڕ وابوو کە زەوی و مانگ دەجولێن و خۆر ناجولێ ، تەنانەت زاناکانیش وەک زانای بەناوبانگ (نیکۆلاس کۆپەر نیکۆس) بەڵام قورئان نەفی ئەم بابەتە دەکات و دەفەرمووێت خۆریش دەسوڕێتەوە (وَ هُوَ الَّذي خَلَقَ اللَّيْلَ وَ النَّهارَ وَ الشَّمْسَ وَ الْقَمَرَ كُلٌّ فِي فَلَكٍ يَسْبَحُونَ (٣٣) – الأنبياء) واتە : خوا (ئەو زاتەیە) کە شەو و

ڕۆژ و خۆر و مانگی دروخست کردووە ، وە هەمووشیان لە ڕێڕەوی خۆیاندا مەلەدەکەن (دەسوڕێنەوە) .

٦- زانای ئەستێرەناسی ئەمریکی (ئیدوین هۆبڵ) چەند بەڵگەیەکی دۆزییەوە کە دەیسەلماند گەلە ئەستێرەکان لێک دووردەکەونەوە ، دەتوانین ئەمەش بکەینە بەڵگەی فراوان بوونی گەردوون ، وە هەروەها زانای بەناوبانگی فیزیایی (ستیفن هاوکین) لە کتێبەکەیدا دەڵێت (دیاردەی فراوان بوونی گەردوون گەورەترین دۆزینوەی زانستی و شۆڕشێکی زانستی مەزنی سەردەی بیستەم بوو) وە ئەم بابەتە قورئان زۆر زوو ڕوونی کردووەتەوە ، هەروەک دەفەرموویێت (وَالسَّمَاءَ بَنَيْنَاهَا بِأَييدٍ وَ إِنَّا لَمُوسِعُونَ (٤٧) -- الذاريات) واتە : ئاسمانمان بە هێز و دەسەڵاتی خۆمان دروست کرد و بەردەوامیش گەورە و فراوانی دەکەین .

شتی تر لەمانە زۆرن بۆ باسکردن بەڵام ناکرێت لێرەدا هەمووی باس بکەین ، بۆیە هەر کەس حەز دەکات با خۆی بەدوایدا بڕوات و شتی زۆرتر لەمانە و سەیرتر لەمانە کە لە قورئاندا باسکراوە و زانست سەلماندوویەتی .

کۆتا شت کە لێرەدا باسی بکەم ئەوەیە کە زانای بەناوبانگی فەرەنسی (مۆریس بۆکایی) قۆناغەکانی ژیانی کۆرپەلەی ئاشکرا کرد و وای زانی کە خۆی یەکەم کەسە کە زانیویەتی پێی ، بەڵام دواتر پێیان وت کە لە قورئاندا هەموو ئەمانەی تۆ باسکراوە ١٤٠٠ ساڵ زیاتر دەبێ کە ئاماژەی پێ کردووە ، ئەویش سەیری لێدەهات و وتی کوا با بیبینم ، کاتێک نیشانیاندا ، بۆی دەرکەوت کە تەواوە وایە ، و زۆر بەجوانی ئاماژە بە قۆناغەکان کراوە بۆیە دواتر لێکۆڵینەوەیەکی کرد لەسەر ئەو زانیاریانەی کە لە هەرسێ کتێبی ئاینی (تەوڕات و ئینجیل و قورئان)

ـدا باس کراوە ، ئەم لیکۆڵینەوەیەی نزیکەی ١٢ ساڵی خایاند و لە هەموو بوارەکاندا لێکۆڵینەوەکەی کرد ، لە کۆتایدا بەم ئەنجامانەی خوارەوە گەیشت :

١- ئەو زانیاریانەی کە لە تەوڕاتدا هەیە تەنها لە سەدا ١٠ ی دەرچووە و لە سەدا ٩٠ ی هەڵە دەرچووە .

٢- وە هەروەها ئینجیلیش هیچی لە تەوڕات زیاتر و کەمتر نەبوو ، بەڵکو ئەویش ڕیک لە سەدا ١٠ ی دەرچوو و لە سەدا ٩٠ ی هەڵە دەرچووە .

٣- بەڵام کاتێک تەماشای ئەو زانیاریانەی دەکرد کە لە قورئاندا باس کراوە و تەماشای ئەو ئەنجامانەی دەکرد کە لە لێکۆڵینەوەکەدا بۆی دەرکەوتووە و بەراوردی یەکتری دەکردن بۆی دەرکەوت کە لە سەدا ١٠٠ ی دەرچووە و هیچی هەڵە دەرنەچووە .

بۆیە هیچی بۆ نەمایەوە جگە لەوەی بڵێت (أَشْهَدُ أَنْ لا إله إلَّا اللّٰه وَأَشْهَدُ مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللّٰه) وە سوپاس بۆ خودا بە موسڵمانی گیانی لەدەستدا .

لە کۆتایی ئەم بەشی یەکەمەدا قسەیەکی (إبن عطاء الله السكندري) دەهێنمەوە کە زۆر کاریگەرە بەلامەوە ، ئەویش ئەوەیە کە دەفەرمووێت : (پەروەردگارا بەڵگەت لەسەر بهێنمەوە ، لە کاتێکدا هەموو بوونەوەر ئاثاری تۆن ؟ ئایا جگە لە تۆ دەرکەوتن دروست کراو هەیە هی خۆت نەبێ ؟ کەی و چ کاتێک ونیت تا پێویست بە بەڵگە بکات لەسەر بوونت ؟ وە کەی دوورکەوتیتەتەوە تا بە شوێنەوارتا پێت بگەین ؟) .

بیروڕای زانایان لەبارەی بوونی خواوە

بەهۆی پێشکەوتنی زانست و زۆربوونی بەڵگەکانی دەسەڵاتی خوا زۆرێک لە زانایان ناتوانن خۆیان لەو ڕاستیە بشارنەوە کە خوا بوونی هەیە ، لەوانەش :

١- گالیلۆ : کاتێک تێبینی جوڵانی بەندۆڵی کردوو ، بە جوانی تێیڕاما ، دەستی کرد بە بەندایەتی کردن بۆ خوا .

٢- لۆرد کیلفن : زانای سروشتی و دانەری گەرمی پێو ئەڵێت (ئەگەر زۆر بیر بکەیتەوە زانست وات لێدەکات کە بڕوا بێنی بە خوای گەورە و دروستکاری ئەم بوونەوەرە) .

٣- کۆپەر نیکۆس : باوەڕبوون بەخوای گەورە وای لێکرد کە یاسای جوڵانی خۆر بدۆزێتەوە ، چونکە بڕوای وابوو ئەوەی خوا دروستی بکات بێ یاسا ناجوڵێتەوە .

٤- ئەنیشتاین : خودی ئەنیشتاین دەڵێت (هێزێکی گەورەی دەروونی پاڵم پێوە دەنێت کاتێک سەیری ئەم بوونەوەرە دەکەم

بۆئەوەی باوەڕ بەو خودایە بێنم کە خۆی نادیارە و دروستکراوەکانی شاهێدی لەسەر دەدەن) .

وە لە یەکێکی تر لەو قسە جوانانەی ئەنیشتاین ئەوەیە کە دەڵێت (زانست بەبێ بڕوا بەخوا وەک شەل بە یەک قاچ ئەڕوات وایە ، وە بڕواش بەبێ زانست وەک کوێر پەل بکوتێ وایە) .

٥- بول کلارثر ئارسولد : کە بەڕێوبەری یەکێکە لە کارگانەی کە وزەی ئەتۆمی بەرهەم دەهێنن دەڵێت (ئەوەی جێگەی باوەڕە ئەوەیە کە ئەم بوونەوەرە هەر لەخۆوە نەهاتووەتە کایەوە ، بەڵکو دەبێت لە کاتێکی دیاری کراوەوە دەستی پێکردبێت و هێزێکی گەورە و زانا و خاوەن توانا دروستی کردبێ کە خوایە) .

٦- میرفت ستانلی کونجدن : زانای فیزیا و زانستی دەروونی و فەلسەفەیە دەڵێت (ئەوەی لەم بوونەوەرەدا ئەیبینم

هەمووی بەڵگەیە لەسەر بوونی خوا و گەورەیی و دەسەڵاتی ئەو خوایە) .

لە کۆتاییدا ئەو سەرژمێریری دکتۆر (دینارت) دەخەینە ڕوو کە کردوویەتی لە بارەی ئەوەی کە چەند زانا باوەڕدار بوون و چەندیان بێ باوەڕ و چەندیان گومانیان هەیە لە کۆی (٢٩٠) زانا و فەیلەسوف :

١- لەو ژمارەیە (٢٤٢) یان باوەڕێکی زۆر بەهێزیان بە خودا هەیە .

٢- وە (٢٨) یان لە گوماندان لەبارەی بوونی خواوە و خەریکی لێکۆڵینەوەن .

٣- بەڵام (٢٠) یان بێ باوەڕن بەرامبەر بە خوا .

پرسیاری دووەم

ئەگەر خودا هەیە بۆچی نایبینم ، من باوەڕ بەشتێك ناكەم نەم دیبێت ؟

یەکێکی تر لەو قسانەی کە دەکریت لەبارەی خوداوە ئەوەیە ، کە هەرچی نەیبینم باوەڕی پێناکەم ، چۆن دەیسەلمێنی کە خودا هەیە ، لەکاتێکدا من ئەوەی نەی بینم باوەڕی پیناکەم .

پێویستە ئەوە بزانریت کە هەر شتێک نەبینرێت ، مانای نەبوونی ئەو شتە نیە ، بۆ نموونە ئەگەر دەڵێیت من هەر شتێک نەیبینم باوەڕی پێناکەم وەرە با ئەم شتانەت پێبڵێم بزانم تۆ قەت ڕۆژێک لە ڕۆژان دیووتن (عەقڵ ، هەست ، سۆز ، هەوا ، بۆن ، ڕۆح ، ئێش و ئازار ..) دەی کەوایە ئەگەر نەت دیووە ، ئەوا ئەمە دەتوانرێت بکرێتە بەڵگەیەک بۆ ئەوەی کە نەبینین نابێتە بەڵگە لەسەر

نەبوونی ئەو شتە .

بۆ زیاتر ڕوون بوونەوەی ئەم باسە حەز دەکەم تەماشایەکی ئەم چیرۆکە بکەین و لیَیەوە فێرببین کە نەبینین مانای نەبوون نیە :

دەڵێن ڕۆژێک ئەنیشتاین لە کتێبخانەکەی خۆیدا دەبێت و سەرقاڵە ، لەو کاتەدا کابرایەک دێت و ئەم پرسیارەی لێدەکات ، ئەنیشتاین ئەریَ تۆ باوەڕ بەو قسەیە دەکەیت کە دەڵێن خوا هەیە ؟ دەی ئەگەر هەیە بۆچی من نایبینم ؟ وەک دیارە و هەمووان دەزانین کە ئەنیشتاین پیاویکی زیرەک بووە ، بۆیە بە پیاوەکە دەڵێت : (تەماشایەکی ئەم کتیبخانەیەی من بکە ، ئایا وشەکانی ناو ئەم کتێبخانەیە دەبینی ، پیاوەکەش دەڵێ نەخێر ، ئەنیشتاین دووبارە پرسیار دەکات و دەڵێت ئەی ئایا دەبینی چەند دێڕی تێدایە ، پیاوەکەش دووبارە دەڵیَ نەخێر ، ئەنیشتاین دەڵیَ دەی

نەبینینی تۆ بۆ ئەم وشە و دێڕانە لەناو ئەم کتێبانەدا مانای وایە کە نیە ؟ دەی خوایش ئاوایە باش بزانە .

گفتوگۆی نێوان مامۆستا و قوتابیەکانی

ڕۆژێکیان مامۆستایەک وانە بە قوتابیەکانی دەڵێت و لەکاتی وانە وتنەوەدا ئەیەوێ قوتابیەکان والێ بکات کە باوەڕیان بە بوونی خودا نەبێت بۆیە دەست دەکات بەم پرسیارانە :

قوتابیە خۆشەویستەکان بابەتێک هەیە کە زۆربەی خەڵکی باوەڕیان پییەتی کەچی دوورە لە ڕاستیەوە ، منیش حەز دەکەم کە تێتان بگەیەنم و دوورتان بخەمەوە لەو شتە ناڕاستیە ، ئەویس بوونی خوایەکە کە دەڵێن زاتیک هەیە ئەم جیهانەی دروست کردووە ، کەچی وانیە ، ئەگەر وابوایە ئەوا دەمان بینی وەک ئەمانە :

مامۆستا دەڵێ ئەم تەختە ڕەشە دەبینن ؟ قوتابیەکانیش دەڵێن بەڵێ ، مامۆستاش دەڵێ کەواتە ئەم تەختە ڕەشە بوونی هەیە ، مامۆستا دەڵێ ئەی ئەم تەباشیرە دەبینن کە بەدەستمەوەیە ؟ قوتابیەکانیش دەڵێن بەڵێ ، مامۆستاش دەڵێ کەواتە ئەم تەباشیرە بوونی هەیە ، مامۆستا دەڵێ ئەی خوا دەبینن ؟ قوتابیەکانیش دەڵێن نەخێر ، مامۆستاش دەڵێت دەی کەوایە خوا بوونی نیە ، لەو کاتەدا قوتابیەکان سەریان سوڕدەمێنێ و قوتابیەک هەڵدەسێت و دەڵێ مامۆستا یانی ئەوەی نەیبینین بوونی نیە ؟ مامۆستا دەڵێ بەڵێ ، قوتابیەکەش دەڵێ قوتابیەکان ئایا ئێوە عەقڵی مامۆستا دەبینن ؟ قوتابیەکانیس دەڵێن نەخێر ، قوتابیەکەش دەڵێ دەی کەوایە مامۆستا عەقڵی نیە و بێ عەقڵە .

شوانیك زانایەك عاقڵ دەكات [١]

پیاوێک هەبوو کە لە شاردا دەژیا و خۆی بە زانا و فەیلەسوف دەزانی ، ئەم پیاوە زۆر خۆبەزلزان بوو و دەیوت کە خودا بوونی نیە ، و هەمیشە دژایەتی بوونی خودای دەکرد ، ڕۆژێکیان ڕیگەی دەکەوێتە بیابانێک و سەیر دەکات ڕەشماڵێک هەڵدراوە و پیاوێکی تێدایە کە دەشتەکیە و بەژیانی شاری نەدیووە ، دەستی بەرزکردووەتەوە بۆ ئاسمان و لە خودا دەپاڕێتەوە و دەڵێ خوایە بە گەورەیی خۆت لەو ئاسمانەوە بارانمان بۆ بباریێنی ، ئەو مەڕ و ماڵاتە تینویەتی و ئەو گژوگیایە وشک بووە و من بەچی ئەم مەڕ و ماڵاتەم بەخێوبکەم ، بۆیە پیاوە خۆبەزلزانەکە زەردەخەنەیەک دەیگرێت و دەڵی وەرە ... وەرە ئاوێک

---

١) لەوتارێکی مامۆستای بەڕێز فاتیح شارستانیەوە وەرمگرتوو .

دۆیەک شتێکم بەرێ ئەوە چی دەکەیت ؟ تۆ ڕووت کردووەتە ئەم ئاسمانە و دەپاڕێیتەوە ، بۆ خۆت دەخەڵەتێنی ، بەڵگەت چیە لەسەر بوونی ئەو خودایەی کە لێی دەپاڕێیەوە ئەی بۆ من نایبینم ؟ پیاوە دەشتەکیەکە دەڵێ (سبحان الله) قسەیەکی سەیرت کرد ، جا توخوا خوا بەڵگەی دەوێت لەسەر بوونی ، پیاوە خۆبەزلزانەکە دەڵی ئەی چۆن ، هیچ شتێک بەبێ بەڵگە دەبێ ، کابرای دەشتەکی نەخوێندەواری فەقیری خاوەن مەڕ و ماڵات دەڵێ دە سەیرکە ، لەو کاتەدا (پشقل)[١] یێکی هەڵگرتەوە و وتی توخوا عەقڵ دەیبڕێ بڵێی ئەم پشقلە لەخۆوە دروست بووە و مەڕێک نەبووە کە ئەم پشقلە بکات ، وە ئەو جێ قاچانەی کە دەیبینی لەو بیابانەدا دەکرێ بڵێیت کە لەخۆوە تییدا دروست بووە ، نەخێر ئەو جێ قاچانە بەڵگەیە لەسەر ئەوەی کە کەسێک بەوێدا

---

١) پشقل لە هەندێک ناوچەدا پێی دەڵێن قشپل .

هاتووە ، کابرای کۆلکە خوێندەوار دەڵێ نەخێر ، کابرای دەشتەکیش دەڵێ ئەی توخوا ئەو ئاسمانەی کە هەزاران ئەستێرەی تێدایە و ئەو خۆرەی کە لە کاتێکی دیاری کراودا هەڵدێت و لە کاتێکی دیاریکراوی تردا ئاوا دەبێت و کاتەکەی خۆی لێ تێک ناچێ ، و ئەو دەریا و زەویە و چەندەها شتی تریش دەکرێ بێ خاوەن بن و زاتێک نەبووبێ کە دروستی کردبن ، خۆ نەبینینی تۆ بەڵگەی نەبوونی ئەو خودایە نیە .

بۆچی خودا نابینم

ئەو پرسیارە لەوانەیە تا ئێستاش هەر کەمێکی مابێت ، بەڵام حەز دەکەم کە ئەو تۆزەش نەهێڵم ، ئەویش بەوەی کە باسی ئەوە بکەین کە سەردەمانی زوو و کۆمەڵێکی ئێستاش لە خەڵکی وایان دەزانی کە تەنها ئەم ئەستێرەیە و چەند دانەیەکی تری دیاری کراو هەن لەم بوونەوەرەدا و ئیتر

هیچی تر نیە ، بەڵام دوای گەڕان و لێکۆڵینەوە بۆیان دەرکەوت کە زیاتر لە ٢٠٠ بلیۆن ئەستێرە و گەلە ئەستێرەی تر هەن لەم گەردوونەدا ، دەی دەکرێ ، ئەوەی نەیبینیوە بڵێ نیە .

بۆ زیاتر ڕوون بوونەوەی بابەکە و تێگەیشتنێکی زۆرتر ئەم چیرۆکە باس دەکەین ، کە مرۆڤ تێدەگەیەنێت کە بۆچی خودا نابینێت :

قوتابیەک دەچێت بۆلای مامۆستاکەی و سڵاوی لێدەکات و هەواڵی یەکتری دەپرسن و قوتابیەکە بە مامۆستاکەی دەڵێ مامۆستا گیان پرسیارێکم لەلا دروست بووە و حەزدەکەم بیپرسم لە بەڕێزتان ، بەڵکو بتوانی وەڵامم بدەیەوە ، مامۆستاش دەڵی فەرموو پرسیارەکەت بکە کوڕم ، قوتابیەکەش دەڵێت مامۆستا ئەگەر خودا هەیە بۆ مرۆڤەکان نایبینن ؟ مامۆستاش کەمێک بیردەکاتەوە و دواتر پێی

دەڵێت کوڕم بڕۆ و بەیانی وەرە ، بەڵام وەرە بۆ نزیک ڕووبارەکە من لەوێ چاوەڕوانت دەبم ، پشتیوان بەخودا وەڵامی پرسیارەکەت دەدەمەوە ، کاتێک بەیانی دادێت و قوتابی بەڕێ دەکەوێت بۆ لای مامۆستا لە نزیک ڕووبارەکە ، کاتێک دەڕوات دەبینێت مامۆستا خەریکی هەڵکەندنی چاڵێکە لە شوێنێکی زۆر نزیک لە ڕووبارەکە ، و قوتابییەکە سڵاو دەکات و کەمیک سەیری مامۆستا دەکات و دواتر خۆی پێناگیرێت و دەپرسێت مامۆستا خێرە ... ئەوە خەریکی چیت ؟ مامۆستاش دەڵێ کوڕم پەلە مەکە و وەرە یارمەتیم بدە با زوو لێبینەوە ، قوتابییەکەش یارمەتی مامۆستا دەدات و چاڵێکی بچووک دەکەنەوە ، پاش تەواو بوونی چاڵەکە قوتابییەکە چاوەڕونی وەڵامەکەی دەکات لە مامۆستا ، بەڵام مامۆستا دەڵێ کوڕم وەرە یارمەتیم بدە با ئەو ئاوەی ڕووبارەکە بکەینە ناو ئەم چاڵەی

کە دروستمان کردووە ، قوتابیەکە سەری سوڕدەمێنێت لەو قسەیەی مامۆستا و دەڵێت مامۆستا ئاخر چۆن ئەو چاڵە بچووکە ئاوی ئەو ڕووبارە گەورەیەی تێدا جێ دەبێتەوە ، ئەو چاڵە سنورێکی هەیە و لە سنوری خۆی زیاتر جێی نابێتەوە تێیدا ، مامۆستاش ئامانجی خۆی پێکا و پێی دەڵێت ئەی کوڕی شیرینم تۆش چۆن دەتوانی بەو چاوە سنوردارانەتەوە کە سنورێکی دیاری کراوی هەیە ، خوای گەورەی پی ببینیت ؟ چاوی تۆ وەک ئەو چاڵە وایە و خودای گەورە سنورێکی بۆ داناوە کە تا ئەو سنورە بڕدەکات و لەوە زیاتر بڕناکات و نابینێت .

حیکمەتی ئەوەش کە مرۆڤەکان ناتوانن خودای گەورە ببینن ئەوەیە کە توانایان نیە کە بیبینن ، واتە توانای ئەوەیان پێنەدراوە ، هەروەک هەموان دەزانین کاتێک کە پێغەمبەر موسا (سەلامی خوای لێبێت) داوای لە خودا

کرد کە خۆی پیێ نیشان بدات ، خودای پەروەردگاریش فەرمووی کە بەرگەی بینینی من ناگریت ، بەڵکو سەیری ئەو چیایە بکە ، کاتێک خودای گەورە خۆی نیشانی چیایەکەدا ، چیاکە کەوتە لەرزین و لەرینەوە ، و پێغەمبەر موساش لە حەسرەتدا بورایەوە .

پرسیاری سێیەم

دەی وا باوەڕیشمان کرد کە خودایەك هەیە

و ئێمە و ئەم جیهانەشی دروست کردوە ،

ئەی خۆی کێ دروستی کردووە ؟

ئەمەش یەکێکی ترە لە پرسیارە بێ ماناکانی بێباوەڕان ، کە دەتوانم بڵێم کە ئێستا زۆرترین پرسیار دەکرێت ئەم پرسیارەیە ، کە وا من باوەڕم هێنا کە خودایەک هەیە کە دروستکاری هەموو شتێکی دروست کراوە ، ئەی خۆی کێ دروستی کردووە ؟

ئێمەیش دەڵێین خودا ، لە کەس نەبووە و کەسیشی لێنابێت ، ئەگەر وتی چۆن بڕوات پێ بکەم ، بەڵگەم بۆ بێنە ، ئەوکات دەڵێین :

باشە (نعوذ باللّٰه) وا ئێمە بڕیارماندا کە خودا لە لایەن کەسێکی ترەوە دروست کرابێت ، لێرەدا بە قایل بوونمان بەم وەڵامە دەرگای هەزار پرسیاری ترمان لێدەکرێتەوە بەبێ وەڵام ، چونکە کە تۆ دەڵێیت خواش دروست کراوە لەلایەن کەسێکی ترەوە یان لەلایەن شتێکی ترەوە ، ئەی نابێت بزانم ئەوی تر کێ دروستی کردووە و هاتووەتە بوون ، وا وتت کە ئەویش یەکێکی تر دروستی کردووە ، ئەی دوایی ئەو ، ئەی دوای ئەو ، ئەی نابێ ئەم پرسیارە کۆتایی بێت و خاڵێک هەبێت کە کۆتا خاڵ بێت و ئێمە بگەینە نەتیجە ، دەی بزانە قایل بوونت بە بوونی خودا ئەم هەموو کێشەیەت لێ دوردەخاتەوە و هیلاک نابیت لە وەڵامدانەوەی ئەو پرسیارەی کە دەڵێت (ئەی دوای ئەو کێ دروستیکرد ؟)

ئەی ئەگەر ئینکاری کرد

ئەگەر هەر بەردەوام بوو و قایل نەبوو ئەوا تۆش ئەم پرسیارەی ئاراستە بکە و بڵێ ئەگەر تۆ وەڵامی ئەم پرسیارەی منت دایەوە ئەوکات ئەوا منیش جوابی تۆ دەدەمەوە :

پرسیارەکە : هەموو دونیا دەزانن و شتێکی حاشا هەڵنەگرە کە هەموو تاریکیەک لەم جیهانەدا پێویستی بە ڕووناکی یان ڕۆشنایی هەیە بۆ ئەوەی کە ڕۆشنی بکاتەوە ، ئەی بۆ کەسێک نیە پێم بڵێت ڕووناکی یان ڕۆشنایی بەچی ڕۆشن دەبێتەوە ؟

من وا دەزانم بە سەرنجدانمان لەم پرسیارە ئەوەمان بۆ دەردەکەوێت کە ئەم پرسیارەی ئەوان چەندە نابەجێ و نەگونجاوە ، چونکە ئەوە دەگونجێت کە سیفەتێک بەسەر شتێکدا نەگونجێت تۆ بەزۆر بیگونجێنیت تێیدا ، دەی

ئەمەش وایە خوا دروستکاری بێ دروستکارە .

سیفاتەکانی خوای گەورە

دوو سیفات هەن لە خوای گەورەدا کە لە هیچ شتێکی تردا نیە ، ئەویش ئەمانەن :

یەکەم : بە ڕووداوێکی مێژووی تێتان دەگەیەنم ، دەڵێن لەو سەردەمانەی کە بەرامبەرکێیەکی توند لە نێوان زاناکانی موعتەزیلە و جگە لەواندا ڕوویدا و لە ئەنجامدا کەوتنە دەست بەسەرکردن و زیندانی کردنی زانا موعتەزیلییەکان ، بەڵام کاتێک لەلایەن زۆرێک لە بێ باوەڕەکانەوە پرسیاری ئەوەیان لێ دەکرا کە (ئایا خودا دەتوانێت خودایەکی تر دروست بکات ؟) ئەمانیش وەڵامێکی گونجاویان پێ نەبوو بۆیان ، بۆیە هەندێکیان دەڵێن (بڵێی زانا مەعتەزیلەییەکان نەتوانن جوابی ئەم پرسیارە بدەنەوە ، چونکە ئەوان لە عەقڵدا زۆر زیرەکن ، با بانگیان بکەین) بۆیە بەگوییان دەکەن و

دەچن بەریان بدەن ، کاتێک بەریان دەدەن و دەیانبەن بۆ لای ئەو کەسانەی کە پرسیارەکانیان کردووە ، و دیسان هەمان پرسیار دەکەنەوە و ئەمیش جواب دەداتەوە و دەڵێت بەڵێ دەتوانێت ، بەڵام پێویستە ئەوەش بزانی کە (ئەوەی تۆ دەیڵێیت نابێت بە خوا ، بەڵکو ئەویش دروست کراوێکە لەلایەن خواوە ، چونکە ئەو سیفەتەی کە لە خوادا هەیە ، ئەوەیە کە دروستکاری بێ دروستکار بێت) .

کەواتە بۆمان دەرکەوت کە یەکەم سیفاتێک کە لە خودادا هەبیت و لە غەیری خوادا نەبێت (دروستکاری بێ دروستکارە) واتە نابێت کە دروستکراوبێت .

دووەم : یەکێکی تر لەو سیفاتانەی کە لە خوادا هەیە و لە غەیری خوادا نیە ، ئەوەیە کە هەرچی شت هەیە لە دونیادا قابیلی بوون و نەبوونە ، واتە هەر مرۆڤێک کە هەیە لەم دونیایەدا پێشتر بوونی نەبووە ، بەڵام دواتر هاتووەتە دونیاوە ،

لەمەوە ئەوە هەست پێ دەکەین کە ئەمانە وجودیان نەبووە بەڵام دواتر هاتوونەتە وجود ، بۆیە دروست کراون ، بەڵام ئەگەر پێچەوانەی ئەم قسەیە وەربگرین ئاوای لێدێت کە هەر زاتێک قابیلی بوون بوو بەڵام قابیلی نەبوون نەبوو ، ئەوا ئەو زاتە خودایە ، چونکە خودا ئەزەلیە و هەمیشە و هەردەم بووە و دەبێت .

ئینجا دەبێت ئەوەش بزانین کە هەر شتێک دروست کرا مەرج نیە هەموو سیفاتی دروستکارەکەی تێدابێت ، گریمان کە وتووێژێک لە نێوان موبایل و دروستکاری موبایلەکەدا[١] ڕوودەدات بەم شێوەیەی خوارەوە :

موبایل : ئەرێ کاکە ئەوە تۆ کێی .

---

١) لە وتارێکی دکتۆر عبدالواحیددا (خوی گەورە پایەداری بکات) دەرم هێناوە بە کەمێک دەست کاریەوە .

خودا بوونی هەیە ؟ ئەی بۆ نایبینم ؟ ئەی ئەو کێ دروستی کردووە ؟

خاوەنەکەی : من ئەو کەسەم کە تۆم دروست کردووە .

موبایل : ئەوە تۆش وەک من شەحن وەردەگری .

خاوەنەکەی : کورە بابە شەحنی چی من ئەگەر کارەبام لێدەن دەمرم .

موبایل : وەڵڵا سەیرە ئەی بەچی دەژیت .

خاوەنەکەی : وەڵڵا بە ئاو دەژیم .

موبایل : یانی بووخەنە ناو ئاوەوە ناسوتێیت .

خاوەنەکەی : کاکە تۆ موبایلیت و منیش ئینسانم .

موبایل : یانی چی وەڵڵا سەیرە ، ئەی کاکە ئەم بەرنامانە تۆ لە مندا دات ناون ، کەچی هەندێک جار دەیسڕیتەوە و هەندێک جاریش فۆڕماتم دەکەیت .

خاوەنەکەی : کاکە ئەوە ئیشی خۆمە ئیشی تۆ نیە ، من تۆم دروست کردووە ، من پرسیار لە تۆدەکەم نەک تۆ پرسیار لەمن بکەیت .

نموونەی بەرز بۆ خودا ئەم مەسەلەیەش هەر وایە ، کە خوا دروستکارە و دەفەرموویێت دروستکارم نیە ، کەواتە لەو سیفەتەدا هاوبەش نین ، یان کۆمەڵێک پرسیاری تر دەکەن کە بۆچی خوا مرۆڤی دروست کردووە و دەی مرێنێت ، ئەی بۆچی تۆش هەندێک بەرنامە لەناو موبایلەکەدا دادەنێیت و دواتر کە تاقەتت نەما لێی دەیسڕیتەوە و چەندان پرسیاری بێ مانای تر کە دەیکەن .

ئایا ئەم گەردوونە ئەزەلی‌یە

یەکێکی‌تر لەو قسە و بیر و باوەڕە پوچانە کە هەیە دەربارەی گەردوون ئەوەیە کە ئەم گەردوونە هەر هەبووە و کەسێک یان زاتیک نەبووە کە دروستی کردبێت و کۆتایی نایەت ، بەکورتیەکەی دەڵێن ئەزەلی‌یە و هەتا هەتایە دەبێت ، ئەوەتا ئەمەی من دەیڵێم (برتراند ڕاسڵ) فەیلەسوفی ئینگلیزی جەختی لەسەر دەکاتەوە بە گوتەی خۆی کە

دەڵێت : (گەردوون هەر هەبووە و هەر دەمێنێت ، ئەمە هەموو شتێکە) دەی با من هیچ نەڵێم ، بەڵکو جێی بێڵم بۆ زاناکانی خۆیان ، بزانین چی دەڵێن دەربارەی ئەم بابەتە : ئەگەر تەماشایەکی یاسای دووەمی داینامیکی گەرمی بکەین کە دەڵێت : (ئەو وزەیەی لە گەردووندا بەکاردەهێنرێت بەردەوام لە کەمبووندایە) جا ئەگەر ئەو وزەیە لە کەمبووندا بێت ئەوا ڕۆژێک دێت کە تەواو ببێت .

لەو لێکۆڵینەوانەی کە هەردوو زانا (ئەلیکساندەر فریدمان و جۆرج لۆمیتەر) کردیان لەسەر گەردوون بۆیان دەرکەوت کە گەردوون دەکشێت و وەک خۆی نەماوەتەوە ، هەرچەندە ئەم لێکۆڵینەوانە بەشێوەیەکی ناڕاستەوخۆ ئەوە دەردەخەن کە گەردوون سەرەتایەکی دیاریکراوی هەیە ، وە لەم دواییانەدا سێ گەردوونناس کە (ئافرین بۆرد و ئالان گوث و ئەلیکساندەر ڤیلنکین) ئەوەیان سەلماند کە (هەر

گەردوونێک بە درێژایی مێژوو کشابێت ، ناکرێت کە ئەزەلی بێت ، بە پێچەوانەوە دەبێ سەرەتایەکی هەبێت) .

وە زانای بەناوبانگی ئیسلامی (کندی) بە بیرۆکەیەکی نایاب سەلماندی کە ئەم جیهانە ئەزەلی نیە ، ئەمەش بیرۆکەکەیەتی (با واش دانێین کە ئەم بوونەوەر و جیهانە ئەزەلی و دوا نەهاتووە ، من یەم بەشێکی کەمی دواهاتووی لێ دەکەمەوە ، دەی ئەگەر دیسان بەشە کەمەکەی بخەیتەوە سەر کە دوایی دێت ، ئێستا چی لێ بەسەر دێت ؟ دڵنیابە کە دوایی دێت ، چونکە بەشەکەمەکە دوایی هاتووە ، بیخەیتە سەر بەشە زۆرەکە کە ئێمە بە دوایی هاتوو حسابی ناکەین ، ئەو کات هەردووکیان بەسەر یەکەوە دوایی دێت) .

وە هەروەها (ئیدوارد لوثر) سەرۆکی بەشی زیندەزانی لە زانکۆی (سان فرانسیسکۆ) دەڵێت : (باوەڕبوون بە

خودایەک کە دێرین و بێ سەرەتایە ، هیچ گرانترنیە لە بڕوابوون بە دێرینی و بێ سەرەتایی ئەم بوونەوەرە کە بێ بڕواکان باوەڕیان پێیەتی ، وە یاسای دووەمی داینامیکی گەرمی ئەو بڕوایەی بە درۆخستووەتەوە و سەلماندوویەتی کە ئەم بوونەوەرە سەرەتای بووە و کۆتایشی پێیەت ، ئەمەش بوونی خودا دەسەلمینێ ، چونکە هەرشتێ سەرەتای هەبوبێت و لە ماوەیەکی دیاری کراودا هاتبێتە کایەوە ، ئەبێ کە داهێنەرێکی هەبێت ، چونکە لە خۆیەوە دەستی پێنەکردووە و خۆیشی خۆی ناهێنێتە کایەوە ، بەڵکو دەبێ کە داهێنەرێکی هەبێت ، دیارە ئەویش (الله) یە) .

کەواتە ئێستا بۆمان دەرکەوت ئەو بیر و بۆچونانە زۆر هەڵەیە کە دەربارەی ئەزەلی بوون و هەتا هەتایە مانەوەی زەوی قسە دەکەن ، بۆیە دەبێت سەرەتایەکی هەبێت کە دروست کرابێت و کۆتاییەکیشی هەبێت .

وە ئەگەر تەماشایەکی ئەو قسەیەی فەیلەسوفە ئینگلیزیەکە (برتراند ڕاسڵ) بکەیت ئەوا بەڵگەیەکە بۆ ئەو قسەیەی کە ئەوان باوەڕی پێ ناکەن ، ئەویش بەوەی کە ئەوان دەڵێن کە ئەم بوونەوەرە و ئەم جیهانە دێرین و ئەزەلیە ، بەڵام هەر خۆیان دەڵێن کە ئێمە باوەڕمان بە شتێکی ئەزەلی نیە کە خودایە ، چونکە ناگونجێت کە شتێک لە خۆوە دروست بووبێت و دروستکاری نەبێت .

دەی ئێستا تێم گەیەنن کە بەگوێی کام قسەتان بکەم ، ئەوەی کە دەڵێن هیچ شتێک نیە کە ئەزەلی بێت ، یان ئەوەی کە دەڵێن ئەم بوونەوەرە ئەزەلیە .

کەی ژیان دەستی پێکردووە لە زەویدا

هەندێک لە مادییەکان واتە بێ بڕواکان باوەڕیان وایە کە ئەم زیندەوەرانەی کە لەسەر زەویدا دەژین لە تەنها خانەیەکەوە هاتووە و دواتر گەشەیەکی بەرچاوی بەخۆوە دیوە و تا وای لێ هاتووە کە ئەم هەموو جۆرە زیندەوەرەی لێ جیا ببێتەوە و دواتر بەم شێوەیەی لێ هاتووە کەوا ئێستا دەبینین ، پوختەی قسان ئەوەیە لێرەدا کە بێ بڕواکان دان بەوەدا نەنێن کە ئەم زیندەوەرانەش دروست کراون ، بەڵکو دەیانەوێت بڵێن ئەزەلین و هەر هەبوون .

جا بابێین ئەم قسەیەی ئەوان بخەینە بەر نەشتەرگەری عەقڵی مرۆڤێکی کامڵەوە ، بێ باوەڕەکانناڵێن کە باوەڕناکەی خوا دروستکاری نەبێت ، ئەی بۆ پێم ناڵێن ئەی بێ باوەڕەکان ، ئەو خانەیەی سەرتا کە زیندەوەری لێ دروست بووە کێ دروستی کردووە ، خۆ ناشێت بڵێن

لەخۆیەوە دروست بووە ، چونکە ئەگەر وا بڵێین ئەوە قسەکەی پێشوتان دەخەنەوە بەدرۆدا ، کە وتتان باوەڕ بە شتێکی ئەزەلی ناکەین .



لە کۆتایدا هیوادارم کە ببێتە مایەی سود بینینی ئەو کەسانەی کە بەدوای بەڵگەی جواندا دەگەڕان و ئەوانەش کە کەمێک گومانیان هەبوو ، وە داواش لە خودا دەکەم ئەو گومانە نابەجێیانە لە دڵی هەموو کەسێکدا لاببات و ببنە بەندەیەکی ڕاستگۆی پەروەردگاریان .

